

3. Ганьба О. Б. Правомірна та протиправна поведінка суб'єктів охорони державного кордону України : монографія. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2017. 224 с.

4. Гончарук А. П. Механізм правової поведінки (загальнотеоретичний аспект): дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2016. 188 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-69>

LEGAL REGULATION OF FOOD SECURITY IN UKRAINE

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Zubko V. O.

*External Postgraduate Student at the
Department of Constitutional and
Administrative Law of Zaporizhzhya
National University
Zaporizhia, Ukraine*

Зубко В. О.

*здобувач кафедри конституційного
та адміністративного права
Запорізького національного
університету
м. Запоріжжя, Україна*

Продовольча безпека є одним із пріоритетних напрямів державної політики України. З огляду на що, її забезпечення повинно передбачати комплексний підхід, який включатиме в себе не лише виробництво достатньої кількості якісних продуктів харчування, але й їх безпечний обіг, доступність для населення та збереження природних ресурсів.

В нормативно-правових актах та науковій літературі живаються такі терміни як «законодавство» та «правове регулювання». Термін "законодавство" досить широко використовується у правовій системі держави, в основному, у значенні як сукупності законів та інших нормативно-правових актів, які регламентують ту чи іншу сферу суспільних відносин і є джерелами певної галузі права. Цей термін, без визначення його змісту, використовує і Конституція України (статті 9, 19, 118, пункт 12 Перехідних положень) [1]. У законах залежно від важливості і специфіки суспільних відносин, що регулюються,

цей термін вживається в різних значеннях: в одних маються на увазі лише закони; в інших, передусім кодифікованих, в поняття "законодавство" включаються як закони та інші акти Верховної Ради України, так і акти Президента України, Кабінету Міністрів України, а в деяких випадках - також і нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади.

У Кодексі законів про працю України [2] термін "законодавство" в цілому вживається у широкому значенні, хоча його обсяг чітко не визначено [3].

На сьогодні серед науковців відсутня єдність позицій стосовно визначення поняття «правове регулювання». Так, до прикладу, на думку І.Д. Ваньчук правове регулювання розглядається як специфічна система нормативного впливу на суспільно значущі, свідомо-вольові, повторні та стійкі суспільні відносини з метою їх упорядкування, яка реалізується через визначення базових складових зазначених відносин і з використанням спеціальних юридичних засобів. Водночас для забезпечення стабільності системи правового регулювання необхідно забезпечити здійснення її функціонування відповідно до чітко визначених принципів правового регулювання; використання оптимально підбраного з урахуванням специфіки суспільних відносин методу правового регулювання; наявність реально та ефективно діючих механізмів роботи діяльних елементів правового регулювання [4, с.10]. У більш вузькому значенні правове регулювання розглядається як упорядкування поведінки учасників суспільних відносин за допомогою юридичних засобів [5, с.136].

Вважаємо, що правове регулювання продовольчої безпеки в Україні передбачає прийняття та виконання законів, нормативних актів і стандартів, які забезпечують безпеку та якість продуктів харчування для населення. Законодавство в цій галузі містить вимоги до виробників та постачальників продуктів, контроль за їх якістю та відповідністю стандартам безпеки. Такі норми допомагають запобігти захворюванням та іншим проблемам, пов'язаним із споживанням продуктів харчування.

Проаналізуємо конституційні засади, міжнародні договори та закони, якими врегульовано питання продовольчої безпеки, та з

огляду на їх значну кількість систематизуємо за такими основними напрямками:

1) загальні засади (Конституцію України [1], нормами якої закріплено загальні засади забезпечення продовольчої безпеки як складової частини права на життя та здоров'я громадян);

2) міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (зокрема, Статут Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, 1945 [6]), якими встановлюються загальні стандарти безпечності харчових продуктів);

3) державний контроль (Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [7], положеннями якого визначено основні поняття, принципи та вимоги до безпечності харчових продуктів);

4) безпечність (Закон України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» [8], Закон України "Про безпечність та гігієну кормів" [9], який регулює питання безпечності кормів для тварин; Закон України "Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів"[10], який визначає вимоги до інформації, яка надається споживачам про харчові продукти; Закон України "Про матеріали і предмети, призначені для контакту з харчовими продуктами"[11], який регулює питання безпечності матеріалів і предметів, які контактують з харчовими продуктами);

5) органічне виробництво (Закон України "Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції"[12], який регулює питання органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції);

6) зерно та ринок зерна (Закон України "Про зерно та ринок зерна в Україні"[13], який регулює питання виробництва, зберігання, переробки та обігу зерна);

7) державну підтримку та захист прав споживача (Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України"[14], «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» [15], «Про захист прав споживачів» [16]);

8) про безпеку окремих категорій продуктів (Закон України «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них» [17], «Про насіння і садивний матеріал» [18], «Про молоко та молочні продукти» [19]).

Що стосується особливостей правового регулювання в умовах воєнного стану то вони полягають у динаміці внесення змін у законодавство в сфері продовольчої безпеки, впровадженні нових норм та вимог. Так, під час дії воєнного стану до прикладу, тільки до Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» внесено ряд змін (зокрема, Закони України № 2468-IX від 28.07.2022, № 2718-IX від 03.11.2022, ВВР, 2023, № 28, ст.102, № 2849-IX від 13.12.2022, ВВР, 2023, №№ 47-50, ст.120, № 3221-IX від 30.06.2023, ВВР, 2023, № 83, ст.302, № 3911-IX від 21.08.2024, № 4017-IX від 10.10.2024) [7].

Вирішення багатьох завдань функціонування економіки України у воєнний період, зокрема ведення сільського господарства, прямо залежать від швидкості прийняття управлінських рішень щодо надання земельних ділянок відповідного цільового призначення, проведення землеустрою та реєстрації прав на землю [20]. Про значний вплив воєнного стану на продовольчу безпеку також підтверджує прийняття 24.03.2022 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» 2145-IX [21], який набув чинності 7 квітня 2022 р. Дія цього Закону спрямована на: швидке залучення сільськогосподарських земель країни у виробництво сільськогосподарської продукції в умовах воєнного стану; встановлення пріоритету суспільних (державних) інтересів над інтересами приватних осіб; запровадження правових механізмів, пріоритетом яких є інтерес суспільства у забезпеченні невідкладного використання наявних сільськогосподарських земель для виробництва продовольства. Нововпроваджувальні правові норми застосовуватимуться у період воєнного часу, а із його закінченням передбачається повернення до звичних процедур регулювання земельних відносин [20].

Серед основних проблемних питань правового регулювання продовольчої безпеки в умовах воєнного стану можна виокремити: 1) недостатню чіткість та конкретність деяких норм законодавства; 2) проблеми координації дій різних органів державної влади; 3) відсутність ефективних механізмів контролю за дотриманням законодавства; 4) недостатня увага до особливостей регіонів, що найбільше постраждали від воєнних дій.

Висновки. Аналіз нормативно-правових актів свідчить про те, що в Україні існує досить розвинена законодавча база, яка регулює питання продовольчої безпеки. Основними джерелами права в цій сфері є: Конституція України; міжнародні договори, якими встановлено стандарти безпечності та якості харчових продуктів; закони, якими детально врегульовано різні аспекти продовольчої безпеки, від виробництва до споживання; підзаконні нормативно-правові акти. Правове регулювання продовольчої безпеки в умовах воєнного стану має свої особливості та виклики. Існуючі проблеми потребують системного вирішення. Наведена систематизація демонструє, що законодавство України продовольчої безпеки охоплює широкий спектр питань, від загальних принципів до детальних вимог щодо безпечності окремих видів продуктів. Однак, для ефективного забезпечення продовольчої безпеки необхідно не лише мати відповідне законодавство, але й забезпечити його ефективне виконання, а також постійно вдосконалювати нормативно-правову базу з урахуванням нових викликів та загроз. Важливим також видається кодифікація законодавства у сфері продовольства.

Серед пропозицій, які можуть сприяти вдосконаленню законодавства в сфері продовольчої безпеки та практики його застосування слід виокремити: уточнення та доповнення чинного законодавства; створення ефективної системи координації дій органів державної влади; розробка механізмів стимулювання виробництва та обігу продовольства; забезпечення прозорості та відкритості інформації про продовольчу ситуацію; зміцнення міжнародного співробітництва у сфері продовольчої безпеки; проведення аналізу міжнародного досвіду правового регулювання продовольчої безпеки з метою виявлення кращих практик та

вивчення можливості їх адаптації до українських умов; дослідження впливу воєнних дій на довгострокові перспективи продовольчої безпеки; посилення ролі громадянського суспільства у забезпеченні продовольчої безпеки.

Окрім цього, вважаємо за важливе приділення належної уваги питанням відновлення продовольчої системи після закінчення воєнного стану шляхом: розроблення Стратегії відновлення сільського господарства та агропромислового комплексу у післявоєнний час та системи заходів державної підтримка малого та середнього бізнесу в продовольчій сфері; проведення аналізу ролі продовольчої безпеки у забезпеченні національної безпеки.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

3. Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 1998 року № 12-рп/1998 у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну "законодавство". URL:https://ccu.gov.ua/sites/default/files/st_9.pdf

4. Ваньчук І.Д. Поняття й сутнісні ознаки правового регулювання суспільних відносин: сучасний погляд. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2015. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4572/1/%D0%9F%D0%9E%D0%9D%D0%AF%D0%A2%D0%A2%D0%AF%20%D0%99%20%D0%A1%D0%A3%D0%A2%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%9D%D0%86%20%D0%9E%D0%97%D0%9D%D0%90%D0%9A%D0%98%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%A3%D0%9B%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf>

5. Навчально-методичні матеріали. Розділ VIII ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. URL:

<http://ftplec.nlu.edu.ua/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8/%D0%9A%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B0%20%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97%20%D1%96%20%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%97%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0/%E2%84%96%206%20%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B5%20%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.%20.pdf>

6. Статут Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН: Міжнародний документ від 16.10.1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c17#Text

7. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України 23.12.1997 р. № 771/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>

8. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18.05.2017 р. № 2042-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>

9. Про безпечність та гігієну кормів: Закон України від 21.12.2017 р. № 2264-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2264-19#Text>

10. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів: Закон України від 06.12.2018 р. № 2639-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19#Text>

11. Про матеріали і предмети, призначені для контакту з харчовими продуктами: Закон України від 03.11.2022 р. № 2718-

IX (набирає чинності) URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2718-20#Text>

12. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018 р. № 2496-VIII URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>

13. Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України від 04.07.2002 № 37-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-15#Text>

14. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

15. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України від 22.12.1998 р. № 330-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14#Text>

16. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

17. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них: Закон України від 06.02.2003 р. № 486-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/486-15#Text>

18. Про насіння і садивний матеріал: Закон України від 26.12.2002 р. № 411-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15#Text>

19. Про молоко та молочні продукти: Закон України від 24.06.2004 р. № 1870-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1870-15#Text>

20. Закон про продовольчу безпеку в умовах воєнного стану: роз'яснення щодо застосування, 2022, Пресслужба ОДА. URL: <https://poda.gov.ua/news/129489>

21. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р. 2145-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>